

MŰHELY

ZACHAR JÓZSEF

ISMERETLEN KORAI HADELMÉLETI HUNGARICA

A XVIII. század háborúit a feudális abszolutizmusból sarjadt, jól kiképzett zsoldosokból álló, nagy létszámú, állandó hadseregekkel vívták Európában. E hadseregek léte olyan katonák nagy tömegét feltételezte, akik a katonáskodást tartós, lehetőleg életre szóló mesterségnek tekintették. A szükséges létszámot kezdetben toborzás útján, önkéntesekkel igyekeztek biztosítani, akik a társadalmi felemelkedés, vagy csak a pusztá megélhetés reményében a katonai szolgálatra vállalkoztak. Az idők folyamán, egyrészt a létszám állandó növelése, másrészt a gazdasági fejlődés iránya és üteme mind szűkebbé tette az önkéntesség bázisát. Akkor a szükséges számú katona biztosítása érdekében áttértek az összejáratásra, majd egyre erőszakosabb eszközöket alkalmaztak, kényszer-toborzáshoz és katonafogáshoz folyamodtak. Ezzel párhuzamosan természetesen fokozatosan romlott az állandó hadseregek emberanyaga. Végül már nem egyszer idegen uralkodó alattvalóit, hadifoglyokat, sőt fegyenceket kényszerítettek katonáskodásra. Az érzelmi és erkölcsi kötődés hiánya azt eredményezte, hogy ezek a katonák, zsoldjuk elmaradása, vagy magasabb zsold reménye esetén, az első adandó alkalommal egyszerűen odébbálltak.

Ilyen hadakkal az ellenség ellen vonulni csak úgy lehetett, hogy a legszigorúbb utasításokkal szabályozták a menetet, táborozást, manőverezést és csatarendet. Csatákra, különösen döntő csatákra, egyre ritkábban került sor. Az állandó hadseregek jellege által szükségszerűen kialakult vonalharcazat ugyanis még a győztes félnél is azt eredményezte, hogy a folyamatos ellenséges ösztűz — célzott lövések nélkül is — súlyos veszteségeket okozott, ugyanakkor a veszteségek a lehetővé vált tömeges dezertálások következtében még tovább fokozódtak. A fegyverben állók nagy létszáma miatt lehetetlen volt továbbá a szükséges élelem és takarmány egyidejű szállítása, vagy a rekvirálásra hagyatkozás. Még a raktárelmelzés és -takarmányozás bevezetése mellett is nehéz volt az előrenyomulás dinamikájának, a cselekvőképességnek a biztosítása. A cselekvőképességet egyébként a késő tavaszi — kora őszi szűk időhatárok is erősen behatárolták.

Igy a főerők egymás ellen vonulása helyett a háború sikeres megvívása érdekében előtérbe került az ellenséges hadak erejének és mozgásának felderítése, az ellenséges utánpótlás zsákmányul ejtése, az ellenséges szállítási és összeköttetési vonalak, fontos terepszakaszok, sáncok, erődök, várak, városok, raktárak birtokba vétele, az ellenséges futárok foglyul ejtése, egyáltalán az ellenséges szándékok kifürkészése érdekében a fogolyejtés, az ellenség állandó nyugtalanítása a menetein és táborain való rajtaütésekkel, cselvetésekkel, lesállításokkal, megtévesztő manőverekkel, váratlan erőfölény létrehozásával, ugyanakkor

a saját menet és tábor biztosítása, a saját szállítási és összeköttetési vonalak fenntartása, a saját utánpótlás eljuttatásának garantálása, az ellenséges manőverek elhárítása, a váratlan ellenséges akciók megakadályozása, a foglyul ejtettek kiszabadítása, az elvesztett utánpótlás visszaszerzése.

Mindezen harcelemek meghatározó sajátossága a mozgás. Így egyre inkább előtérbe került a könnyűcsapatok alkalmazása. Ekkor figyelt fel egész Európa elsődlegesen a magyar husárokra, továbbá az orosz kozákokra, a lengyel ulánusokra és a más országbeli irreguláris harcosokra. Megkezdődött ezeknek az erőknek az egyes haderőkbe való betagozása. Ennek során alakulhattak — nagy számú magyar bevonásával — huszárezredek a század folyamán a Habsburg-birodalmon kívül a Francia Királyságban, a Porosz Királyságban, az Orosz Birodalomban, a Bajor Választófejedelemben, az Egyesült Németalföldi Tartományokban, a Dán Királyságban, a Svéd Királyságban, továbbá kisebb huszárkötelékek még a Lengyel Királyságban, a Spanyol Királyságban, a Portugál Királyságban, a Szárd Királyságban, a Pfalzi Választófejedelemben, a Hannoveri Választófejedelemben, Württemberg Hercegségben, Braunschweig Hercegségben, a Badeni Ögrófságban és Hessen-Kassel Tartományrófságban.

A könnyűcsapatokkal vívott küzdelmeket, a nagy koalíciós háborúknak nem a döntő erőkkel, hanem csupán egyes kikülönített kötelékekkel megkísérelt összecsapásait a kortársak, az egyes hadjáratokra töredezett *nagyháborútól* való megkülönböztetésül, összefoglalóan *kisháborúnak* nevezték. Szinonimaként szerepelt még a *különítményháború* vagy a *portyázóháború* kifejezés is e harcmoddral kapcsolatosan.

A kisháború sajátosságaival kezdettől foglalkozott a korabeli hadelméleti irodalom. A XVIII. század közepéig azonban még a legjelentősebb művek¹ is csak érintőlegesen tárgyalták a kisháború kérdéseit, így ezeknek gyakorlati jelentősége a harceljárás fejlődését tekintve nem volt, nem lehetett.

Az osztrák örökösödési háborút követően azután, az 1750-es években, egymás után, három olyan mű látott napvilágot, amely kimondottan, egészében a kisháborúról szól és a későbbi gazdag kortárs irodalom alapját képezte. Mindhárom munka szerzője katona volt, aki a korábban megjelent írások tanításait ötvözni tudta saját harci tapasztalataival. Az így megszületett saját művek azután — egyik a másik után — a kisháború kézikönyvévé válhattak, és e kérdéskörben máig útmutatást nyújtanak.

Időrendben elsőként 1752-ben Párizsban *De la Croix tette közzé Traité de la petite guerre pour les compagnies franches* (Értekezés a kisháborúról a szabadcsapatok részére) című művét. A szerző ötven évig katonáskodott a francia haderőben, kezdetben egy szabad huszárszázad élén állt. Pályafutását tábornokként fejezte be.²

Ezt követte 1756-ban az ugyancsak Párizsban kiadott *La petite guerre ou traité du service des troupes légères en campagne* (A kisháború, avagy értekezés a könnyűcsapatok hadiszolgálatáról) című művével *Grandmaison*, aki még műve címlapján tudatta magáról, hogy „lovas alezredesi kinevezéssel kapitány a fland-

1 A teljesség igénye nélkül ebből a szempontból feltétlenül megemlítendő a következők: *Ville, Antoine de*: Le Gouverneur. Paris, 1674.; *Fleming, H. F. v.*: Der Vollkommene Teutsche Soldat. Leipzig, 1726.; *Histoire de Polybe* traduite du grec, avec un commentaire, par *M. de Polard*. Amsterdam, 1729.; *Mémoires de M le marquis de Feuquières*, contenant ses maximes sur la guerre et l'application des exemples aux maximes. Amsterdam, 1731.; *Maurice Comte de Saxe*: Histoire sur l'art de la guerre. Paris, 1732.; *Réflexions militaires et politiques*, traduites de l'Espagnol de *M le marquis de Santa Cruz de Marzenado*, par M de Vergy. Paris, 1738.; *Puysegur*: Art de la guerre. Paris, 1743.; *Frédéric le Grand*: Les principes généraux de la guerre, appliqués à la discipline des troupes prussiennes. (1748) Oeuvres de Frédéric le Grand. XXVIII. k. Berlin, 1866.; *Turpin de Crissé*: Essai sur l'art de la guerre. Paris, 1754.; *Ray de Saint Genies*: Art de la guerre. Paris, 1754.

2 *Jähns, Max*: Geschichte der Kriegswissenschaften, vornehmlich in Deutschland. München, 1891. 3. k. 2711. o.

riai szabadcsapatban". Ő is több évtizedig szolgált a francia uralkodó haderejében.³ Mindkét mű megjelent a hétéves háború idején németül is, Stuttgartban, illetve Koppenhágában, utóbbi pedig 1785-ben újabb kiadásban Bécsben is.⁴

Mielőtt a harmadik alapmunkát említenénk, hangsúlyoznunk kell, hogy a két mű didaktikusan azonos felépítéssel a következő témákat tárgyalja: a könnyűcsapatok szükségessége és hasznossága; a könnyűlovas és könnyűgyalogos harcosokkal szemben támasztott követelmények; a fegyverzettel, felszereléssel és lóval szembeni elvárások; a könnyűcsapatok felállításának módja; a szükséges tisztek és altisztek állítása, ezek feladatai; a könnyűcsapatok harcéljárásai: menet- és táborbiztosítás, lesvetés, rajtaütés, zsákmányszerzés, futárejtés lovasokkal vagy gyalogosokkal, nappal vagy éjszaka; a könnyűcsapatok ellátása; a tisztek szükséges málhája.

A harmadik alapmű az, amely figyelmünkre különösen méltó. Ez ugyancsak francia nyelven 1759-ben *Hágában* jelent meg a következő barokk címmel: *Le partisan ou l'art de faire la petite-guerre avec succès selon le génie de nos jours. Détailé sur des plans propres à faciliter l'intelligence des dispositions et de tous les mouvemens nécessaires aux troupes légères, pour réussir dans leurs marches, leurs embuscades, leurs attaques et leurs rétraites. Avec une méthode aisée pour guérir promptement des facheux accidens qui surviennent ordinairement aux hommes et aux chevaux durant la campagne.* Vagyis magyarul: A portyázó, azaz a kisháború sikerrel való megvívásának művészete korunk eszméje szerint. Részletezve saját vázlatokon a könnyűcsapatok szükséges elhelyezése és mozgatása megértésének megkönnyítésére, hogy sikert arassanak meneküléssel, lesvetésükkel, rajtaütésükkel és visszavonulásukkal. A hadjárat során embereknél és lovaknál közönségesen bekövetkező gátló balesetek gyors gyógyítását célzó módszerrel.

E mű kiadója az a *H. Constapel* volt, aki azokban az években a felvilágosodás szellemében fogant tudományos és szépirodalmi munkák sorát is nyilvánosságra segítette.

A még bővebben tárgyalandó mű szerzőjéről később szólunk. Előbb azt említjük meg, hogy a szerző személye mellett a mű egykori és máig ható nagy sikerére is fel kellett figyelniünk. Angol fordítása *R. Griffiths* kiadásában már 1760-ban megjelent *Londonban* ezzel a címmel: *The partisan, or The art of making war in detachment. With plans proper to facilitate the understanding of the several dispositions and movements necessary to light troops, in order to accomplish their marches, ambuscades, attacks and retreats with succes. Tr. from the French (. . .). By an officer in the army.*

Ezt követte 1765-ben *Stuttgartban* *C. F. Cotta* német nyelvű kiadása: *Der Partheygänger, oder die Kunst den kleinen Krieg zu führen, (. . .). Aus dem Französischen übersetzt und mit Anmerkungen erläutert.* Ez a fordítás és jegyzetelés a későbbi neves német hadtudós, *Ferdinand Friedrich von Nicolai* (1730—1806) munkája volt.⁵

Az angol kiadás változatlan formában 1769-ben *Londonban* ismét napvilágot látott, majd 1785-ben a német fordítás *Johann Thomas Edler von Trattner* udvari nyomdász kiadásában *Bécsben* is megjelent. Egyes jelek arra utalnak, hogy a fennmaradt, azonos kiadási évet feltüntető francia nyelvű példányok későbbi változatlan utánnomásból is származhatnak.

³ Uo. 2712. o.; *Ortenburg, Georg* (Kiad.): Th. A. le Roy de Grandmaison: La petite guerre. Osnabrück, 1972. XXVII. o.

⁴ *Ortenburg, XXVIII. o.*; *Kunisch, Johannes*: Der kleine Krieg. Studien zum Heerwesen des Absolutismus. Wiesbaden, 1973. 10. o.

⁵ *Kunisch, 8. o.*

L E
PARTISAN
O U
L'ART DE FAIRE
L A
PETITE-GUERRE

AVEC SUCCÈS

SELON LE GÉNIE DE NOS JOURS.

DÉTAILLÉ

Sur des Plans propres à faciliter l'intelligence des
Dispositions & de tous les Mouvcmens nécessai-
res aux Troupes Legères, pour réussir dans
leurs Marches, leurs Embuscades,
leurs Attaques & leurs Rétraites.

AVEC

Une Méthode aisée pour Guérir promptement les
fâcheux accidens qui surviennent ordinai-
rement aux Hommes & aux Chevaux
durant la Campagne,

PAR MR. DE JENEY,

*Capitaine, ci-devant Ingenieur-Geographe dans l'Etat-
Major de l'Armée Française sur le Bas-Rhin.*

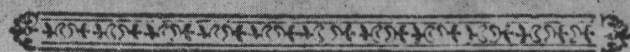

A LA HAYE,
Chez H. CONSTAPEL, Libraire
M. DCC. LIX.

A három világnyelven gyors egymásutánban ismertté vált mű azonnal a kis-
háború nélkülözhetetlen kézikönyve lett. Amikor például az ifjú *Gerhard
Johann David von Scharnhorst* (1756—1813) 1782-ben megjelentette *Militärbib-
liothek* című összeállítását, „a hadtudományok legjelesebb gyakorlati könyvei”

Der
Partheygänger
oder
Die Kunst
den Kleinen Krieg zu führen.
Durch
den Herrn von Zeney.

Aus dem Französischen übersezt und mit Anmerkungen
erläutert.

W I E N,
gedruckt bey Johann Thomas Edler von Trattner,
k. k. Postbuchdrucker und Buchhändler.

1785.

között a kisháborúnál Grandmaison és II. Frigyes műve mellett ezt jelölte meg.⁶ Nicolai meghatározó jelentőségű főművénél (*Die Anordnung einer gemeinsamen Kriegsschule für alle Waffen. Ein Entwurf. Stuttgart, 1781.*) alapve-

6 Vö.: Jähns, 1787. o.

tésként használta. Valamennyi kortárs kisháborús műben⁷ visszatükröződnek a „*Le partisan*”-ban megfogalmazott gondolatok. Itt jegyezzük meg azt is, hogy a portyázó harcos megnevezéseként a XVII—XVIII. század fordulóján megszületett francia „*partisan*” szó e mű hatására terjedt el Európa-szerte, és vált máig hatóan általánosan ismert fogalomná minden nyelvben.⁸

A „*Le partisan*” jelentősége korunkban is jól ismert a kisháborúval foglalkozó szakemberek előtt. *Robert Higham* 1972-ben Londonban megjelentetett *A Guide to the Sources of British Military History* című művében a XVIII. századi angol hadügyi fejlődést tárgyalva, a könnyűgyalogság térnyerésével kapcsolatban emeli ki e művet (126. o.). *Werner Hahlweg* 1968-ban Darmstadtban kiadott *Lehrmeister des kleinen Krieges von Clausewitz bis Mao Tse-Tung und Che Guevara* című művében ugyanúgy a XVIII. századi előfutárok között említi a „*Le partisan*” szerzőjét (10. o.), mint ugyancsak 1968-ban Stuttgartban közzétett *Guerilla. Krieg ohne Fronten* című könyvében (28. o.). Utóbbi művében több ízben is bővebben idéz a „*Le partisan*”-ból. Így e mű alapján ismerteti, milyen tulajdonságok voltak kívánatosak a kisháborúban a vezénylő tisztnek esetében, mennyire a kisháborút tekintették a XVIII. század második felében a tulajdonképpeni hadiiskolának a nagyháborúval kapcsolatosan is, milyen alapelvek szerint és milyen gyakorlati megvalósítással vívták sikeresen a kisháborút, mennyire felértékelődött a hadügy gyakorlati fejlődésében a kisháború (29—31. o.). *Johannes Kunisch* 1973-ban Wiesbadenben publikált *Der kleine Krieg. Studien zum Heerwesen des Absolutismus* című műve ugyancsak több ízben foglalkozik a „*Le partisan*”-nal a fentiekkel azonos kérdéskörök érintésénél (8—12. o.). Grandmaison klasszikus művének reprint kiadója, *Georg Ortenburg*, az 1972-ben Osnabrückben közzétett előszóban a kisháborús elmélet kialakulásáról szólva, amikor felsorolja a hadtudomány Grandmaison utáni művelőit, a sort a „*Le partisan*” szerzőjével nyitja és Clausewitz-cel zárja (XXIX—XXX. o.).

Elérkezett az ideje, hogy felvessük a kérdést, ki is volt a „*Le partisan*” szerzője. Az eredeti kiadás a következőt közli: „*Mr. de Jeney, capitaine, ci-devant ingenieur-géographe dans l'état-major de l'armée française sur le Bas-Rhin*”, vagyis „nemes Jeney kapitány úr, aki azelőtt az alsó-rajnai francia hadsereg főparancsnokságánál mérnök-geográfus volt”. Az angol kiadások a szerzőt egyszerűen csak „*Mr. de Jeney*”-nek nevezik, míg a német nyelvű fordítások ugyancsak megelégszenek a „*Herr von Jeney*” megnevezéssel.

A francia hadseregbéli szolgálatra való utalás alapján a kortársak egyértelműen franciának tekintették a szerzőt. Ezt később sem vonták kétségbe, így *Max Jähns* hadtudományi rendszerező művében a legnagyobb természetességgel

7 A teljesség igénye nélkül feltétlenül kiemelendők a következők: *Der kleine Kriegskunst oder Gedanken über den Gebrauch, die Einrichtung und Verrichtungen der sog. leichten Völker*. Frankfurt, 1760.; *P. J. v. P. (Platen): Der Husar im Felde oder kurzgefasste Maximum des Husaren-Métier*. Leipzig—Berlin, 1762.; *Baron de Würst: L'art militaire du partisan*. La Haye, 1768.; *Ray de Saint-Genies: L'officier partisan*. Paris, 1769.; *Vernier: Instruction concer- (ant la petite guerre*. Basel, 1773.; *Comte Olivier de Chavannes: Observations sur les troupes légères*. London, 1774.; *sv. Ewald: Gedanken eines hessischen Offiziers, was man bei Führung eines Detachements im Felde zu tun hat*. Kassel, 1774.; *Karl Griesheim: Pflichten des leichten Reiters*. Warschau, 1777.; *Georg v. Wissel: Der Jäger im Felde*. Göttingen, 1778.; *Comte de la Roche-Aymon: Essai sur la petite guerre*. Paris, 1780.; (*Kleist:*) *Regeln und Anmerkungen für Offiziers überhaupt und Hussarenoffiziers insbesondere über den Dienst im Felde*. Frankfurt—Leipzig, 1780.; *Kirchpatrick: Observations on the expediency of a plan for a corps of light troops*. London, 1781.; *Traité sur la constitution des troupes légères*. Paris, 1782.; *v. Zanthier: Versuch über die Lehre von Detachements*. Dresden, 1784.; (*v. Seidl:*) *Vom Dients der leichten Kavalerie im Felde*. Dresden, 1784.; *Lacnée de Cessac: Le guide des officiers particuliers en campagne*. Paris, 1785.; (*I. v. Ewald:*) *Abhandlung über den kleinen Krieg*. Kassel, 1785.; *G. M. v. Bolstern: Der kleine Krieg*. Magdeburg, 1789.; *A. Emmerich: The partisan in war*. London, 1789.; (*Valentini:*) *Abhandlung über den Krieg und über den Gebrauch der leichten Truppen mit Rücksicht auf den französischen Krieg, von einem preussischen Offizier*. Mit Anmerkungen von *v. Brenkenhoff*. Berlin, 1799.; *C. v. Decker: Der kleine Krieg*. Berlin, 1822.

8 Vö.: *Kunisch*, 12. o. Ezt támasztja alá, hogy a fenti lábjegyzetben felsorolt művek milyen feltűnő mértékben yették át a címbe a „*partisan*” szót.

a „*Le partisan*”-t a francia kisháborús irodalomba sorolta be, amellyel kapcsolatosan így fogalmazott: „Az (osztrák — Z. J.) örökösödési háború alatt a francia szabads csapatok a magyar és szláv könnyűosztagokkal kerültek harcérintkezésbe. (...) Ebből a különítményháború meglepő formája alakult ki. (...) Ez a tapasztalat alkalmat nyújtott az önálló irodalmi mozgalom kibontakozására.”⁹ Jeneyről semmilyen más felvilágosítással sem tudott szolgálni, minthogy „a Nagyvezérkar berlini levéltárának birtokában van ettől a Jeneytől egy emlékirat »*Des chevaux de Frise ambulantes*« (A beteg friz lovakról — Z. J.) címmel amelyet a nagy királynak (ti. II. Nagy Frigyesnek — Z. J.) 1765-ben nyújtott be.”¹⁰

Jeney franciaságával kapcsolatosan napjainkig semmi kétség sem merült fel. 1973-ban azonban *Johannes Kunisch* már említett művében egészen váratlanul „*a németalföldi de Jeney*”-ről szól (8. o. 11. sz. l.), teljesen nyilvánvalóan a mű eredeti megjelenési helyéből levont téves következtetéssel. Ugyancsak Kunisch az, aki a Habsburg-birodalmat leegyszerűsítve „osztráknak” nevezve, kimondja a következőt: „Ha az instrukciós írások műfaját a szerzők hadseregek szerinti hovatartozóságának a szempontjából vizsgáljuk, úgy azt a figyelemre méltó tényt kell megállapítanunk, hogy azok között a tisztek között, akik a kisháborúval elméletileg foglalkoztak, feltűnően kevesen vannak, akik az osztrák hadügygel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatban álltak. Figyelemre méltónak azért tűnik ez az eredmény, mert éppen az osztrákok voltak azok, akik a kisháborút azoknak a lehetőségeknek a teljes kihasználásával vívták, amelyeket annak korlátozott harcászati tevékenységi köre egyáltalán nyújthatott. A számos parancsnok egyike sem (...) vállalkozott arra, hogy rendszerezően összefoglaló tan- vagy kézikönyvet vessen papírra a kis csapatkötelékek szolgálata számára. (...) Nyilvánvalóan nem volt igény az osztrák hadseregben ilyenfajta írások iránt, mivel könnyűcsapatainak jellege (...) miatt sürgősen, sőt hátrányosnak tűnhetett, hogy a kisháború szellemét, valamint technikai mibenlétét elméletileg közvetítsék nekik.” (9—10. o.)

Johannes Kunisch nézetével homlokegyenest ellenkezőleg, jelen közlemény szerzője nem tudta elképzelni, hogy a kisháború első számú mestereinek tekintett magyarok, akik a XVIII. században Európa szinte minden haderejében felbukkantak, sőt nemegyszer vezető szerephez jutottak, ne érezték volna szükségét, hogy elméleti és gyakorlati ismereteiket papírra vessék. A Habsburg-hadseregben szolgáló reguláris huszár- és hajdúezredek, valamint vármegyei és katonai határőrvidéki kiállítású szabadkötelékeket vezénylő tiszteknek valóban nem volt szükségük a kisháború elméleti megközelítésére és ez alapján utasításaik szabályozottá formálására, hiszen beosztott katonáik nem egyszer náluk is jobban ismerték e harcmód minden sajátosságát, vagy maguk is közülük emelkedtek ki. Másként állt a helyzet az idegenbéli könnyűcsapatok élén álló magyar tisztek esetében. A XVIII. század során a magyar katonai emigráció minden jelentősége mellett is nagyjából mégis a befogadó ország katonáinak az élén álltak, és azokkal valóban meg kellett ismertetni a portyázóháború sajátosságait. Elsődleges természetesen a gyakorlati oktatás volt, de elméletileg akadhatott olyan magyar tiszt, aki írásban is összegezte mondandóját. Erre utal *Fáber Krisztián Farkas* báró, ezredes 1759-ben Kassán megjelent *Hadi embernek oktatása* című művének ez a mondata: „Az hadi mesterséget se könyvből, se tanítótól, sem más írásból nem lehetett tanulnunk, hanem amit néha egynehány vezérek és tisztek önnön magoknak feljegyezgettek, és nekünk kezünkhez került, hasznunkra vált.” (110. o.)

⁹ *Jähns*, 2710. o.

¹⁰ *Uo.* 2712. o. Vö.: *Jähns*, IV. k. 11. f. 6—9. o.

Ilyen megközelítéssel a szakirodalomban való első találkozás pillanatától kezdve nem volt kétséges a szerző számára, hogy Jeneyben *idegenbe került magyar tisztet lásson*. Hipotézise igazolását azzal kezdte, hogy a magyar szerzők műveinek repertóriumaiiban fellapozta Jeney nevét. Nagy meglepetéssel kellett tudomásul vennie, hogy sem *Petrík Géza* bibliográfiája,¹¹ sem *Apponyi Sándor* két *Hungarica* című műve,¹² sem *Szinnyei József* gyűjteményes munkája¹³ nem tünteti ezt fel. De nem említi Jeneyt vagy művét *Kosáry Domokos* sem.¹⁴

Ekkor a szerző *Bosznayné dr. Rákóczy Rozáliának*, a Hadtörténeti Múzeum Könyvtára vezetőjének segítségét kérte. A bibliográfiai kutatás teljes egészében negatív eredménnyel járt. Rákóczy Rozália egyetlen korábbi könyvészeti műben sem talált arra vonatkozó adatot vagy utalást, hogy a „*Le partisan*” szerzője magyar lenne.¹⁵ Hiába kutatott Rákóczy Rozália ezt követően a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratárában *Gulyás Pál Magyar Könyvészet* című cédulagyűjteményében is. Ugyancsak nem tud Jeneyről, mint magyar szerzőről a Magyar Nemzeti Bibliográfia retrospektív szerkesztő bizottsága sem. Az MTAK-ban, az Országos Széchényi Könyvtárban, a budapesti, debreceni, pécsi és szegedi Egyetemi Könyvtárban sem lelhető fel e szerzőre való utalás.

Az egyik leggazdagabb nyugat-európai hungarica-gyűjteménnyel rendelkező intézmény, a göttingai Niedersächsische staats- und Universitätsbibliothek szintén nem rendelkezik *Jeney* művével, és így nem is tartja őt nyilván. (*Kesztyűs Tibor: Katalog der finnisch-ugrischen Bestände, einschliesslich Geschichte, Recht, Wirtschaft und Natur Finnlands und Ungarns*. Göttingen, 1977.)¹⁶

Az első magyar nyelvű hadtudományi összegezekben sincs semmiféle utalás sem Jeneyre, sem a „*Le partisan*”-ra. Ezek a művek a következők: *Jung János: Hadi mesterséget tárgyazó szükségesebb tudományoknak summás előadása*. 2 kötet, Pest, 1807. és 1808.; *Szekér Aloysius Joachim: Hadi tudomány*. Pest, 1807.; *Zalárdi Jakkó László: Az újhadi tudomány*. Pest, 1809.; *Raksányi Imre: Honvédelmi Szövétnék*. Pozsony, 1848. (*Balló István* kollégám szíves közlése, amelyért ezúton is köszönetet mondok.) Végül nem bukkan fel ez a név vagy mű *Kiss Károly* (1793—1866) katonai írásaiban sem. (Vö: *Ács Tigor: Tudós és katona*. Budapest, 1982.)

Kezdetben még a mű magyarországi kerestetése is eredménytelennek látszott. Az OSzK 13.315/1982. számú válaszelevele szerint a „*Le partisan*” nem szerepel a Központi Címnyilvántartóban a Külföldi Könyvek Katalógusában. Ugyancsak nem fordul elő ez a mű *A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia Tanári Nagykönyvtárának címjegyzékében* (Budapest, 1910) sem. A szerzőnek Rákóczy Rozáliával az OSzK-ban közösen elvégzett kutatása ugyancsak negatív eredménnyel járt. Sem a mű címe, sem a mű szerzője alapján nem bukkant elő sem a régi, sem az új nyilvántartásban. Jelen közlemény szerzője akkor váratlan ötlettől indítatva az OSzK Katalógusában is megnézte a megfelelő címszót.

11 *Petrík Géza*: Magyarország bibliográfiája 1712—1860. 4 k. Budapest, 1888—1892.

12 *Apponyi Sándor*: Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. 2 k. Budapest, 1900—1902.; *uő*: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher. 4 k. München—Budapest, 1902—1927.

13 *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. 14 k. Budapest, 1891—1913.

14 *Kosáry Domokos*: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. 3 k. Budapest, 1954—1970.

15 A két fő mű e szempontból: *Bod Péter*: Magyar Athenas avagy az Erdélyben és Magyarországon élt tudós embereknek (...) historiájok. Nagyszében, 1766.; *Sándor István*: Magyar könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomatások ideje szerint való rövid említésök. Győr, 1803. A nyugat-európai utazásai és bécsi tartózkodása során könyvtárát személyesen gazdagította Telesi Sámuel gróf (1739—1822) látóköréből kiesett a militánia, ilyen jellegű magyar művekkel nem gyarapította gyűjteményét. Így az ő könyvtárában nem lelhető fel Jeney munkája. L. M. Bibliotheca Samuelis s. R. J. Com. Telesi de Szék. Pars I—IV. Viennae, 1796—1819.

16 Ezúton is őszinte köszönetet mondok *Bosznayné dr. Rákóczy Rozália* rendkívüli segítőkészségéért, az általam felvetett kérdés felkarolásáért és több éves fáradozásáért.

Nagy meglepetésére a szerzői besorolásban ott találta a hágai eredeti kiadású mű eredeti katalóguscédulájának fotómásolatát. Ez alapján az eredeti jelzet „IX. Mil. 369. t” volt. Nyilvánvaló, hogy a felvételkor a szerző alapján *nem tekintették külföldi könyvnek*, így azok katalógusába nem került be, ugyanakkor *nem vették fel hungaricának* sem. A korai nyilvántartásokból Rákóczy Rozáliának eddig csak annyit sikerült megtudnia, hogy ez a mű nem az alapító Széchényi-tudós könyvtárhoz tartozik. Valószínűleg nem csak a könyvtáralapító Széchényi Ferenc gróf, hanem a nemzetnek adományozott gyűjtemény tudós könyvtári őrök, Horváth István sem ismerte a szerzőt és művét. Nem vette fel ugyanis Jeneyt közel száz kötetes írói és tudóslexikonába (OSzKK, Quart. Lat. 1313/30.). Nyilvánvaló, hogy történeti és egyéb kutatásai során nem találkozott e művel (OSzKK, Fol. Hung. 1200.). A Jeney-könyv jelenlegi OSzK-jelzete 101.113, és ez 1919-es, vagy azt megelőző leltárba vételre utal. Ez a jelzet egyébként az egykori katalóguscédula fotómásolatán van átvezetve, ebből következően bibliográfusi feldolgozása mindeddig még nem történt meg, egyéb besorolás szerinti katalóguscédulák sincsenek.

A „*Le partisan*” fellelhető példányai utáni kutatás eddig azzal az eredménnyel járt, hogy az 1759-es hágai kiadás az OSzK-n kívül megvan a párizsi Bibliothèque National,¹⁷ a hágai Bibliothek aan de Universiteit, az amsterdami Bibliothek aan de Universiteit, a nyugat-berlini Bibliothek der Freien Universität, az oldenburgi Landesbibliothek,¹⁸ a londoni British Museum¹⁹ és a washingtoni Library of Congress²⁰ gyűjteményében. Az 1760-as és 1769-es londoni kiadás ugyancsak Washingtonban,²¹ az 1765-ös stuttgarti kiadás ismét Párizsban,²² míg az 1785-ös bécsi kiadás a bécsi Kriegsarchiv²³ és a freiburgi Universitäts-Bibliothek²⁴ gyűjteményében lelhető fel. Figyelemre méltó körülmény, hogy a British Museum nem rendelkezik a két angol kiadás egyikével sem, sőt az angol nyelvű fordítás kézírata sincs meg a könyvtárban.²⁵

Az eredeti francia nyelvű Jeney-művek közül az OSzK-ban őrzöttet és az Oldenburgban levő xeroxmásolatát volt eddig módunkban tanulmányozni. A „*Le partisan*” nyolcadrétíven (16 cm) jelent meg 176 oldal, azaz 11 ív terjedelemmel, 10 számozatlan oldalnyi előszóval és 7 vázlatmelléklettel. A két példány főszövege azonos nyomás, mert a 109. és 111. közti oldalt 110 helyett mindkettőben tévesen 100-as számozással látták el, és egyébként is teljesen megegyezik. Az oldenburgi lehetett azonban az exkluzívabb kiadás. Erre utal, hogy annak körülvágásakor még egyszer olyan széles margót hagytak, mint a budapestinél. Feltételezésünket megerősíti, hogy a műhöz csatolt kiadói katalógus (*Catalogue des livres nouveaux et autres qu'on trouve chez H. Constapel, Libraire à la Haye 1759.*), amely pontosan egy ívnyi, az oldenburgi példányban újra „A” ívjelöléssel fut, míg a budapestinél a főszöveg „A—L” ívjelölését, folyamatosan „M” ívjelöléssel követi. Végül megerősíteni látszik hipotézisünket az a tény is, hogy az előszót követő figyelmeztetés szerint a 7 vázlatmellékletet a 46., 66., 82., 108., 124., 136., és 148. oldal után kell behelyezni. Az oldenburgi példányban valamennyi vázlat a helyére illesztve van bekötve, míg a budapestinél hiányzik a II. és a IV. vázlat, a VI. pedig tévesen a 134. oldal után van beragasztva. Az OSzK-ban levő példány egykorú barna fatáblás bőrkötésű, gerincén aranymintázat és a „*Le partisan*” rövidített cím található. A példány-

17 Catalogue Général des Livres Imprimés de la Bibliothèque Nationale, 1124. o.

18 OSzK 13.315/1982. sz. tájékoztatója.

19 OSzK 19.245/1983. sz. tájékoztatója.

20 The National Union Catalog, 279. k. 199. o.

21 Uo.

22 Catalogue Général des Livres Imprimés de la Bibliothèque Nationale, 1124. o.

23 Katalog der Bibliothek-Abtheilung des k. und k. Kriegs-Archivs. Wien, 1896. I. k. 1. r. 580. o.

24 OSzK 19.244/1983. sz. tájékoztatója.

25 OSzK 19.245/1983. sz. tájékoztatója; British Library Catalogue of editions to the Manuscripts 1756-1789. British Museum Publ. Ltd., Bristol-London, 1977.

ban korábbi tulajdonosra való utalás, sem pedig bármiféle lapszéli jegyzet sincs. Így valószínűleg nem szakembertől került be ez a példány. Ugyanez a helyzet az oldenburgi kötet esetében is.

Jeney művének tartalmi áttekintése előtt azt a meglepő megállapítást kell tennünk, hogy a kor szokásával szakítva, nem szerepel benne ajánlás a kor valamelyik jeles személyiségéhez. A szerző előszava visszafogott, személyes hangú és tárgyyszerű. Már első mondatával leszögezi: „*Ez a mű, amelyet itt van szerencsém átnyújtani a közönségnek, bizonyosan nem érdemli meg a kerek egész értekezés címét.*” Munkáját a következőkben szerényen „*kis esszének*” nevezi. Elhatárolja magát „*a hadművészeti gondolataikat részletező ügyes íróktól*”, mivel „*reflexióim forrásaként soha nem állt más rendelkezésemre, mint a nehéz szolgálat*”. Az egész műből viszont egyértelműen átviláglik, hogy a megelőző kisháborús műveket ismerte, nem egyszer ellent is mond megállapításaiknak. Akkor ismét szerényen visszafogja mondandóját: „*Ne gondolják, hogy én itt bírálni akarom ezeknek a híres íróknak a műveit!*” Majd hozzáteszi: „*Tehát csak minden embernek azzal a természetes szabadságával élek, hogy közölhesse megfigyelését kora elfogadott gyakorlatával kapcsolatosan, hogy kifejthesse nézeteit anélkül, hogy ezzel mások munkáját csorbítaná.*” Befejezésül visszatér a bevezető gondolathoz, és megismétli, hogy műve megírásának célja „*könnyű bevezetés a kisháború jelen század szellemének változásai szerinti gyakorlatába*”. Végül ismét csak ezzel a szerény mondattal zárja az előszót: „*Miután kifejtetem szándékomat és bevégeztem munkámat, az előbbi tisztasága menthetné utóbbi hibáit.*”

Ez az előszó eleve elhárítja azt az egyébként jogos feltételezést, hogy esetleg nem saját mű, hanem más szerző fordítása jelent volna meg Jeney neve alatt. A kor szokása ezt megengedte volna, ez esetben azonban erről szó sincs, Jeney eredeti művét saját neve alatt tette közzé, ő maga a „*Le partisan*” szülőatyja.

Maga a „*Le partisan*” 14 fejezetre tagolódik. Az egyes fejezetek címe egyértelműen utal a tartalomra: „*I. A partizáncsapatról, II. A partizántól megkövetelt tulajdonságokról, III. Az újoncok kiválasztásáról, ruházatáról és fegyverzetéről, IV. A lovak és a lófelszerelés kiválasztásáról és a lovakról való gondoskodásról, V. A gyakorlatozásról, VI. Az alárendeltségről, VII. A rejtett menetek biztosításáról, VIII. Az őrhelyek kiválasztásáról és az ezek megtartását célzó biztosításról, IX. A felderítésnél szükséges óvintézkedésekről, X. A rajtaütésről, XI. A lesállásról, XII. A visszavonulásról, XIII. Arról az azonnali segítségről, amelyet a hadjárat idején a könnyűcsapatoknál legközönségesebben előforduló betegségekkel kapcsolatosan lehet nyújtani, XIV. Azokról a biztos módszerekről, amelyekkel a hadjáratban a lovak szolgálatát közönségesen akadályozó bosszantó balesetek többsége gyorsan meggyógyítható.*”

Már a tartalomjegyzék pontos felidézése is jelzi azt a *gazdag mondanivalót*, amelyet Jeney roppant fegyelmезetten, minden mellékes mozzanatot mellőzve, röviden és mégis rendkívül olvasmányosan közöl olvasóival. Minden gondolatából sugárzik a tapasztalt csapattiszt egyénisége, aki mondanivalója igazságáról a gyakorlatban már maga gyakran meggyőződött.

További részletesebb tartalmi ismertetés helyett áttérünk arra, hogy a „*Le partisan*”-t abból a szempontból is gondosan tanulmányoztuk, mit mond a szerző saját magával kapcsolatosan, utal-e nemzeti hovatartozására, korábbi életútjára. Ebből a szempontból az a legfontosabb közlése, hogy amikor magát

más szerzőktől elhatárolja, ezt írja: „Ők olyan ékesszólóan fejtették ki elmé-
tüket, hogy én azt nem vagyok képes utánozni, mivel olyan nyelven kell kife-
jeznem gondolataimat, amely számomra idegen.” Jeney tehát egyértelműen
tudtul adta, hogy nem francia szerző. (Tegyük hozzá: francia szövegét olvasva
egyáltalán nem ez az érzésünk, gondosan átfésült, szépen megfogalmazott, vá-
lasztékos stílusú a műve. Ez persze részben a kiadót is dicsérheti.) Azt nem
mondta ki, hogy melyik nép fia, de erre már következtetni lehet abból, a máig
meglepetést keltő követelményből²⁶ is, miszerint „a partizán tudjon latinul, né-
metül és franciául, hogy szóváltásba elegyedhessen mindazokkal a nemzetek-
kel, amelyeket felderít.” (8. o.) A latinul tudás a XVIII. századi Európában el-
sődlegesen már csak Magyarországon támasztott követelmény volt. Bizonyára
személyes nyelvismeretét vetítette ki a szerző követelményként. Ugyanis ő, aki
közölte magáról, hogy „mérnök-geográfus”, azt az igényt is támasztotta, hogy
a partizánkötelék vezetőjének „álljon rendelkezésére néhány jó geográfus, aki
képes a térképre szabatosan berajzolni a seregek menetvonalait, táborait és
mindazokat a helyeket, amelyeket fel kell derítenie” (8. o.).

A továbbiakban Jeney több ízben is egyértelműen szól a magyarságról, ma-
gyar vonatkozásokról. A III. fejezetben például az újoncok kiválasztásával kap-
csolatban így ír: „A gyalogságot mindenfajta nemzet alkothatja, bár a franciák
és a liège-iek előnyben részesítést érdemelnek jóakarataikra tekintettel. A lo-
vasság azonban megkívánja, hogy amennyire csak lehetséges, magyarokat és
németeket kapjunk, természetesen a lovak kedvelőit és különösen azzal a tehet-
séggel megáldottakat, hogy a lovakat táplálják, azokról gondoskodjanak és azo-
kat járássák; mindezt Európa más nemzetei csak hosszú szoktatás után csinál-
ják.” (15. o.) Az öltözékről szólva így folytatja: „A gyalogosokat és dragonyoso-
kat nem lehet előnyösebben felöltöztetni, mint porosz módra. (...) A huszáro-
kat, mint a magyar királynő huszárait.” (15. o.) A fegyverekkel kapcsolatosan
ez a véleménye: „Az egyenes kard helyett, amilyent a dragonyosok Német-
országban közönségesen viselnek, adjanak nekik íveltet, a huszárokéhoz ha-
sonlót.” (16. o.) A lovakra áttérve, elsőként a „magyar lórol” mondja, hogy „al-
kalmas a kisháborúra” (18. o.). A lófelszerelésnél is ez a megállapítása: „Ami
a lófelszerelést illeti, a magyarokét részesítem előnyben, azt akarom ezzel mon-
dani, hogy a szárított fából készült, jól illeszkedő nyerget. Ez a legkönnyebb,
és sohasem sebi fel a lovat, csak ha a lovas rosszul helyezi fel, rosszul
tartja magát, vagy elmulaszt a nyereg alá takarót tenni.” (19. o.) Végül az egyik
lőbetegség gyógyítását így kezdi: „A magyarok azt ajánlják . . .” (172. o.)

Mindezek a részletek közvetett módon ugyan, de mégis Jeney magyarságá-
nak bizonyítását jelentették jelen közvélemény szerzője számára. Most már egy-
értelműen és tudatosan azt a Jeneyt kezdte keresni, aki a „Le partisan” szer-
zője lehetett. Mivel az elmúlt évtizedben elsődlegesen a XVIII. századi magyar
katonai emigráció kutatásával foglalkozott, számos adattal rendelkezett az e
néven különböző európai hadseregekben szolgáltakkal kapcsolatosan. Mielőtt
a korábban és újabban feltárt adatokból, mintegy mozaikokból megkísérelte
összeállítani az életpályát, mindenestre tisztázni kívánta azt is, vajon mégis
nem egy németalföldiről van-e szó. Ezirányú megkeresése is negatív ered-
ménnyel járt, a Holland Hadilevéltár közlése így szólt: „Jeney úr nemzetiségé-
ről számunkra semmi sem ismeretes. (...) Arra következtetünk, hogy nemes
Jeney esetében valószínűleg egy francia tisztről lehet szó.”²⁷ Nos Jeney maga ír-
ta le, hogy francia szolgálatban állt ugyan, de nem francia volt.

²⁶ Vö.: *Kunisch*, 30. o. 12. sz. lj.
²⁷ A Koninklijke Landmacht, Bevelhebber der Landstrijdkrachten, Sectie Militaire Geschiedenis 07—1332—
1550/83. sz. tájékoztatója.

14 LE PARTISAN.

coup moins propre à se tenir bien ferme & droit sur la Selle.

Il est donc visible qu'un Cheval, incommodé d'un tel poids, ne sauroit soutenir la fatigue dans les grandes courses, que doivent faire si fréquemment les Dragons & les Hussards. Dans leur service sur tout, où le Cavalier monte toujours le même Cheval: il seroit impossible que, sous un homme lourd & peu ferme, le Cheval résistât quelque tems, sans se blesser. Parà on peut concevoir, qu'un Garçon de cinq Pieds, un ou deux Pouce, est le plus propre à être Dragon, ou Hussard.

Toute Recrue d'Infanterie, comme de Cavalerie; doit être de vingt, jusqu'à trente cinq Ans. Il est aisé d'en trouver de cet âge: même en pleine marche: on en rencontre partout. La jeunesse est fort inclinée, pour le Service de la Petite Guerre. Plusieurs même portent la passion, au point qu'ils offrent & donnent encore de l'argent aux Enrolleurs, pour être engagés.

L'In-

LE PARTISAN. 15

L'Infanterie peut se former de toutes sortes de Nations; quoique les François & les Liegeois méritent quelque préférence, par rapport à leur bonne volonté. Mais la Cavalerie requiert qu'on y reçoive, autant qu'il est possible, des Hongrois & des Allemands, naturellement amateurs des Chevaux; & doués d'un talent particulier, pour les nourrir, les penser & les conduire: ce que les autres Nations de l'Europe ne pratiquent, qu'à près de longues habitudes.

L'Habillement des Troupes Légères, doit être lesté, nullement péfant, ni embarrassant. Les Fantassins & les Dragons ne sauroient être plus avantageusement vêtus, qu'à la Prussienne: ayant dbrant l'Hiver, sous la Veste, une Camifole de bonne serge épaisse, doublée sur la Poitrine. Les Hussards, comme ceux de la Reine d'Hongrie. Il ne faut pas appréhender que le froid les incommode: c'est alors qu'ils se portent mieux; à moins que les vivres ne leur manquent: j'entens le Pain, la Viande & le Brandevin;

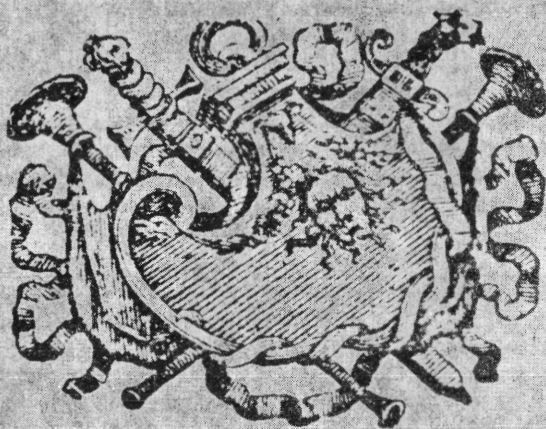
Most már a kutatás időrendjét félretéve, a szűrőn fennakadt adatok alapján, a „Le partisan” szerzőjéről jelen pillanatban a következő ismerteekkel rendelkezünk:

A XVIII. században jeles személyiségként ismertté vált *Jeney keresztneve*

10. Kap. Von Ueberfällen.

11. Kap. Von Hinterhalten.

12. Kap. Von Rückzügen.

Lajos és Mihály volt. Korántsem meglepő módon francia és porosz forrásokban Lajos (illetve franciásan Louis), míg osztrák forrásokban Mihály (illetve németül Michael) névvel szerepel, amennyiben egyáltalán feltüntették keresztnévét.²⁸

²⁸ Bibliothèque de la Ville Meaux, Manuscrits, Fasc. 110. fol. 41.; A bécsi Kriegsarchiv Z 1—30.969/1983. sz. tájékoztatója; Vö.: *Fodor Ferenc: A magyar térképírás.* Budapest, 1952. I. k. 105. o.

A későbbiekben még részletezendő adatok szerint azonban nem kétséges, hogy egy és ugyanazon személyről van szó.

Porosz források mondják ki róla, hogy *erdélyi protestáns nemes*²⁹, maga mindenkor használta a nemességét jelző „de” vagy „von” toldalékot. Rá vonatkozó adatot sajnálatos módon nem tartalmaz sem *Nagy Iván* sem *Kempelen Béla* műve. Előbbi Erdélyben csak a borosjenői és a nagyenyedi Jeney-családról tud,³⁰ míg utóbbi szerepelteti még a gyulafehérvári, újtordai és gyéresi Jeney-családot is Erdélyben.³¹ Az 1754/55-ös országos nemesi összeírásban feltüntetettek nem adnak semmilyen támpontot Jeney Lajos Mihály nemesi előnévének megállapítására.³²

Ehhez váratlan segítséget talán az a tény nyújt, hogy az 1785-ös bécsi „*Le partisan*”-kiadásban a tartalomjegyzéket Trattner udvari nyomdász stilizált címerrel zárta le. Ennek ábrázolata: kék mezőben levágott, vérző törökfej, a pajzs mögött keresztben elhelyezett török és magyar kard, markolattal fölfelé, mindez pedig barokk szokás szerinti díszítőelemekkel keretbe foglalva. Ezek az elemek a legismertebbre vált borosjenői Jeney-címerben nem fordulnak elő, és a többi Jeney-családdal kapcsolatosan sem ismertek.³³ Kivételt képez azonban a gyéresi Jeney-család. E család őse, Jeney János, 56 katonatársával együtt 1610. május 1-én kollektív nemesi címerlevelet és — Gyéres székhellyel — birtokadományt kapott Báthory Gábor erdélyi fejedelemtől.³⁴ Jeney János és fia, Zsigmond nemességét 1649-ben III. Ferdinánd is megerősítette.³⁵ A nyilvánvalóan haditett elismeréseként kollektívan elnyert címer leírása pedig egyebek mellett ezt tartalmazza: „a zöld halom felett ezüst mezőben egymással keresztbe tett török és magyar kard, végeikkel fölfelé állítva, az ekként képezett felső jobb és bal oldali szögletekben egy-egy csillag, lenn balra fordult levágott vérző törökfej”.³⁶ Az e címet meghatározó két legfontosabb elem stilizált címerre formálása és ezzel Jeney művének díszítése megengedi azt a hipotézist, hogy az udvari nyomdász tisztában lehetett a szerző családjával. Mivel azonban a szerző származásáról semmit sem közölt, pusztán e stilizált címerrel utalhatott erre. A továbbiakban mindenesetre ez alapján elsődlegesen a *gyéresi Jeney-család* történetéből remélünk a szerzőre vonatkozó további felvilágosításokat.

Eddigi ismeretünk szerint Jeney születési helyéről és időpontjáról közvetlenül sohasem nyilatkozott. Műve eredeti kiadásának előszavában azt állítja, hogy műve alapja „*huszonnégy hadjárat nehéz szolgálata, amelyet a könnyűcsapatokban nélkülözhetetlen fáradságos hadművészeti gyakorlással teljesített, zsenge ifjúságától kezdve kitéve magát a fáradtságoknak és veszélyeknek Törökországban, Magyarországon, Sziléziában, Itáliában, Németországban, Flandriában és végül Vesztfáliában.*” (Számozatlan 2. oldal.) Az 1785-ös bécsi kiadásban Nicolai ezt leegyszerűsítve így közli az olvasókkal: „A szerző azt mondja, hogy huszonnégy hadjáratot tett Törökországban, Magyarországon, Sziléziában, Itáliában, Flandriában és a Német Birodalomban.” (3/a oldal.) A kor háborúit a mű keletkezésétől visszafelé követve semmiképpen sem érthető ez a huszonnégy hadjárat, egyszerűen nem volt ennyi, ha csak nem számítjuk be a Rákóczi-szabadságharc teljes idejét is. Ez a közlés kezdetben a kutatás számára rendkívül félrevezető volt.

29 Közli: *Kienast*: König Friedrich II. von Preussen und die Ungarn bis zum Hubertusburger Frieden 1763. Mittheilungen des k.u.k. Kriegsarchivs. Neue Folge, IX. k. Wien, 1895. 278. o.

30 *Nagy Iván*: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 4—5. k. Pest, 1858. 332. o.

31 *Kempelen Béla*: Magyar Nemes Családok. Budapest, 1911. V. k. 265. o.

32 Uo. 266. o.

33 *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*. IV. k.: Siebenbürger Adel. Nürnberg, é. n. 178. o.

34 *Illésy János—Pettő Béla*: A királyi könyvek jegyzéke a bennük foglalt nemesi cím, címér, előnév és honosság adományozásának 1527—1887. Budapest, 1895. 255., ill. 263. o. Vö.: *Kempelen*, V. k. 228., ill. 265. o.

35 *Áldásy Antal*: A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei. 3. k. Budapest, 1937. 358. o.

36 *Kempelen*, I. k. 228. o.

Anhang
zu dem
Partheygänger,
oder
Anmerkungen
über
desselben zwölf Kapitels
durch
den Verfasser des Partheygängers selbst.

W J E N,
gedruckt bey Johann Thomas, Edlen von Trattneer,
Kais. Königl. Hofbuchdruckern und Buchhändlern.
1 7 8 7.

A megoldást azonban maga Jeney adja meg. Így válik világossá, hogy nem a Rákóczi-szabadságharc egyik fegyveres szolgálatban megöszült, Jeney nevű tisztjével azonos. 1787-ben ugyanis Trattnernél a „*Le partisan*”-nal, pontosabban annak bécsi kiadásával teljesen azonos kivitelben közzétett egy kis füzetet

Anhang zu dem Partheygänger, oder Anmerkungen über desselben zwölf Kapitels durch den Verfasser des Partheygängers selbst. (Függelék a Portyázóhoz, vagyis megjegyzések annak tizenkét fejezetéről a Portyázó szerzőjétől magától) címmel. (Itt jegyezzük meg, hogy a bécsi kiadás az eredeti mű utolsó két fejezetét is elhagyta, nem csak a szerzői előszót. Nicolai egyébként is rendkívül szabadon kezelte a fordított eredeti szöveget. Hozzá kell még azt is tenünk, hogy a kiadó az „Anhang” megjelentetését követően a még raktáron levő „Le partisan”-példányokhoz hozzákötötte ezt, és így egyben árulta. A bécsi kiadás valamennyi példánya 1797-ig elfogyott, már nem szerepel ugyanis az azévi kiadói katalógusban. Érdekes viszont, hogy ugyanakkor az árult könyvek között volt még abban az időben is Grandmaison és Nicolai műve.

A 42 oldalas, 1 vázlattal ellátott függelék elé Jeney számozatlan kétoldalas *A szerző emlékezése* című bevezetőt írt. Ezt így kezdi: „A szerző elismeri a Portyázót a maga művének, habár csak ebben az évben, nyomtatásban kapta meg megtekintésre. Az előszó azonban nem az ő alkotása. Amikor a kéziratot elkészítette (...) 34 éves volt, következésképpen még túlságosan fiatal ahhoz, hogy 24 hadjáratot megtegyen, ma sem tud többet, mint 14-et ezekből felmutatni, amikor 65. életévébe lépett.” Ez alapján nagy valószínűséggel 1723-ban látta meg a napvilágot. A bécsi Kriegsarchiv erre vonatkozó pontos adattal nem rendelkezik, ott úgy tudják, „1719 körül született”.³⁷ Ez nyilvánvalóan túlságosan nagyvonalú megállapítás.

Jeney Lajos Mihály minden valószínűség szerint az 1737/39-es török háborúban, a Habsburg-haderő valamelyik huszárezredében kezdte meg fegyveres szolgálatát. Erre utal, hogy a hadjáratokat felsorolva a törökországi és a magyarországi áll az első két helyen. Ez a háború ugyanis kezdetben oszmán fennhatóságú területen, majd magyar földön folyt. Életkora és az adatok hiánya arra enged következtetni, hogy *közhuszárként* indult el a katonai pályáján, oly sok később nevéssé vált társához hasonlóan. Erre a török háborúra csak egyszer utal. Az „Anhang” 12. oldalán a törökök „*rémisztő kiabálással való támadásáról*” szól. Ez megerősíti előbbi feltételezésünket.

A Habsburg-haderővel kapcsolatosan a „Le partisan”-ban az elászi hadszíntéren küzdő „Esterházy gróf 300 lovas különítményéről” (113. o.) és „Palásti kapitányról, kora egyik legügyesebb portyázójáról” (128. o.) szól. Két ilyen nevű tiszt együtt, eddigi ismereteink szerint, csak a Baranyay- (a későbbi 8.) huszárezredben szolgált az osztrák örökösödési háborúban. Az 1743. január 23-i ezredmustra szerint nemes Palásthy Ferenc hadnagyként és egy Esterházy gróf kornétásként szerepel, míg az 1748. november 20-i ezredmustra szerint Palásthy már főstrázsamester, míg Esterházy kivált az egységből.³⁸ Jeney az elászi eseményeket időmeghatározás nélkül említi. Az ezredtörténet szerint 1743—1745 között több ízben is átkeltek portyázó különítmények a Rajnán.³⁹ Mivel Esterházyval és Palásthyval kapcsolatosan a franciák és bajorok elleni harcban a saját szerepéről is szól, és olyan részleteket közöl, amelyeket csak az események közvetlen résztvevője tudhatott, nyilvánvalóan a Baranyay-huszárok között szolgált maga is, legalábbis ezekben az években. Ez az egység azonban a korábbi török háborúban nem vett részt, így Jeneynek feltétlenül más kötelekben kellett kezdenie a katonáskodást. Ugyanakkor amint a „Le partisan” bevezetőjében önmagáról szólva említi, a Baranyay-huszárokat beve-

37 A bécsi Kriegsarchiv Z 1—30.969/1983. sz. tájékoztatója.

38 Treuenfest, Gustav Ritter Amon von: Geschichte des k.k. Husaren-Regiments Alexander Freiherr v. Koller Nr. 8. Wien, 1880. 164., ill. 188. o.

39 Uo. 164—178. o.

tették a sziléziai háborúban és német-római birodalmi területeken is. Ez arra a feltételezésre vezet, hogy az osztrák örökösödési háborút már kezdettől ennek az ezrednek a kötelékében élte meg. Mivel a tiszti nyilvántartásokban ekkoriban még nem szerepel, *legfeljebb altiszt* lehetett. 1745 végétől a Baranyay-ezredet Itáliában a spanyolok elleni harcban vetették be.⁴⁰ A „*Le partisan*”-ban ugyancsak említést tesz a szerző itáliai szolgálatáról (Bevezető és 47. o.) és a spanyolok elleni tevékenységéről (148. o.), bár ugyancsak időmeghatározás nélkül. Ez is megerősíti korábbi állításunkat.

Az 1746-os hadjáratban a Baranyay-huszárezred Itáliában Maillebois marsall francia csoportosításával került szembe.⁴¹ Erre vonatkozó utalást azonban már nem közöl Jeney. Minden valószínűség szerint az egyik akkori összecsapásban állt át a szemközti oldalra. Bercsényi László altábornagy, a francia huszárság főfelügyelője ugyanis 1747. július 23-i felterjesztésében azt kéri a hadügyminisztertől, hogy kinevezhesse saját huszárezredében hadnagynak nemes Jeney Lajost.⁴² Ismerve azt a tényt, hogy Bercsényi minden átszököttet előbb közhuszárszolgálatban tett próbára, egyértelműen *1746-ra datálhatjuk a franciákhoz távozását*. Azt a feltételezést, hogy már 1746-tól francia szolgálatban állt, megerősíti az „*Anhang*”-nak az a része, ahol Jeney az 1747. július 2-i lawföldi csatával kapcsolatosan olyan részleteket közöl a Bercsényi-huszárok részvételéről, amelyeket csak egy Bercsényi-huszárról ismerhetett. (12. o.) Talán éppen ebben a csatában hívta fel magára Bercsényi figyelmét. A tiszti rang és beosztás arra is következtetni enged, hogy talán már átszökése előtt, Habsburgszolgálatban is elérte *legalábbis az első tiszti rendfokozatot és beosztást*. A Bercsényi-huszárezred nyilvántartásában 1747-től 1753-ig folyamatosan szerepel *Jeney hadnagy*, 1754-ben azonban már nem.⁴³

Ekkortól lehetett saját szavaival „*az alsó-rajnai francia hadsereg főparancsnokságánál mérnök-geográfus*”. A „*Le partisan*”-hoz csatolt vázlatok, amelyeket határozottan és ismételten „*saját alkotásainak*” mond, jól képzett térképésznek mutatják. Felmerül a kérdés, vajon végzett-e mérnökiskolát. Az első ilyen jellegű intézmények valóban ekkoriban nyíltak meg, 1742-ben Drezdában, 1747-ben Bécsben, 1750-ben Mezière-ben, 1788-ban Potsdamban.⁴⁴ Ezek szerint a franciaországi Mezière-ben szerezhette volna mérnöki kiképzést. Erre vonatkozóan forrásra azonban eddig még nem leltünk.

Ugyancsak nem tud „*de Jeney*” nevű hadmérnökről *Anne Blanchard* sem, aki e témában a teljes franciaországi levéltári anyagot feldolgozta, és összefoglaló művében (*Dictionnaire des Ingénieurs Militaires 1691—1791. Montpellier, 1981.*) valamennyi ismertté vált adatát közzétette, mégha az csak egy név is. Nem is látjuk szükségszerűnek az iskolapadban való továbbképzést. Ugyancsak 1750-től folyt a Francia Királyság felmérése és 1 : 86.400 léptékben való feltérképezése.⁴⁵ Elsődlegesen a határvidék rögzítése volt a fontos. Ezt nyilvánvalóan az ott állomásozó csapatok „mérnökötélékeire” bízta. A Rajna mentén folyó ezirányú munkálatokba kapcsolódhatott be Jeney hadnagy. Homályosan erre utal az „*Anhang*” egyik mondata is. (41. o.) Talán személyes összeköttetés is lehetővé tette ezt, ugyanis 1748-tól az a Maillebois marsall volt elzászi vezénylő parancsnok, akihez feltételezésünk szerint egykor Jeney átszökött, vagy akinek a fogságába esett.

40 Uo. 180—182. o.

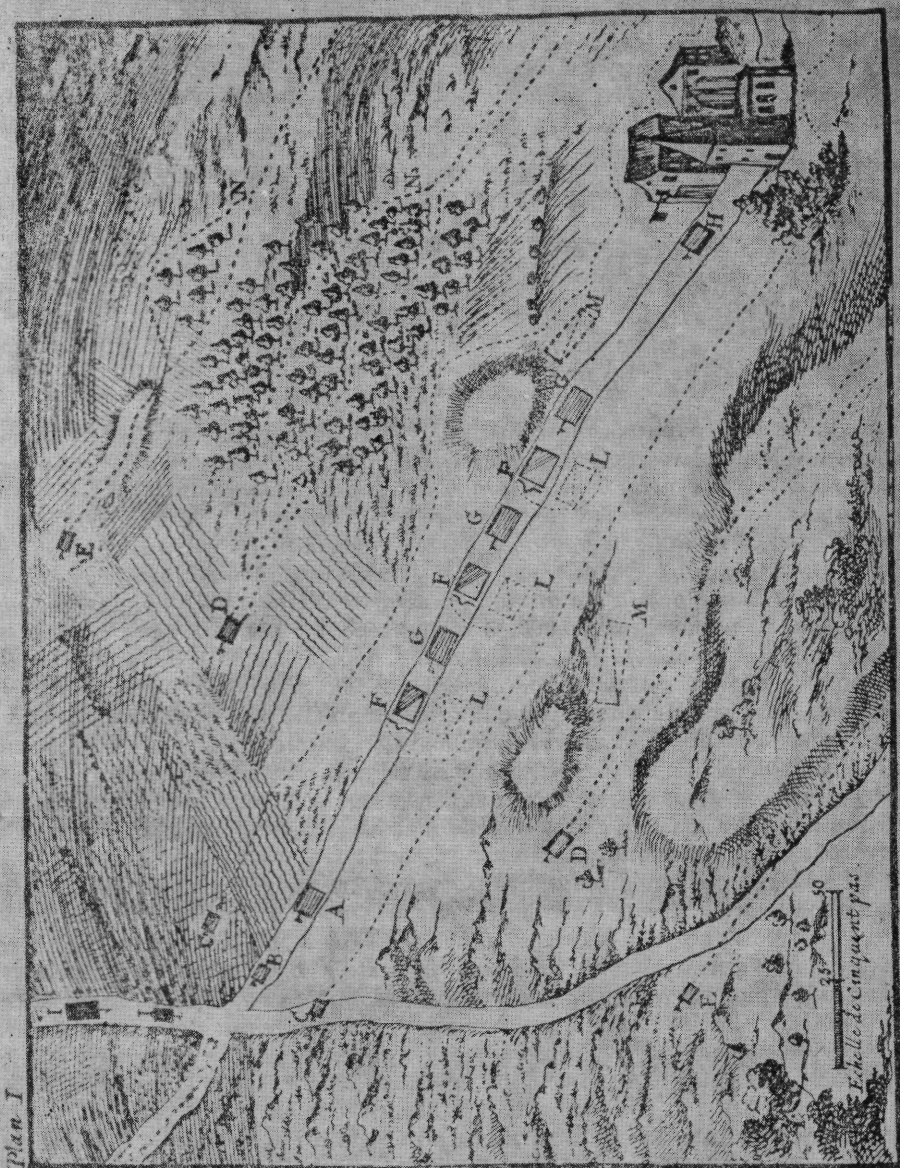
41 Uo. 144—164., ill. 183. o.

42 Bibliothèque de la Ville Meaux, Manuscrits, Fasc. 110. fol. 41.

43 Archives du Service Historique de l'Armée, Paris—Vincennes, Fasc. Xc—81.

44 Lühe, *Hans Ebert Willibald von der* (Szerk.): *Militär Conversations-Lexikon*. München, 1834. IV. k. 42. o.

45 *Csendes László*: *Térképek történelmi forrásértéke*. Bölcsészdoktori értekezés, ELTE, Budapest, 1977. 106. o.

A Maillebois marsallal való személyes kapcsolat mibenlétét az „Anhang” bevezetőjében, bár kicsit későbbre vonatkozóan, maga Jeney közli, amikor a hét-éves háború kitörésének idejéről így ír: „Gróf Maillebois generális segédtisztje volt, amikor a kéziratát elkészítette”. A „Le partisan”-ban több helyen felidézi

az 1757-es hadjáratot, amelyre már a Bevezetőben utal. Bemutatja a vesztfáliai hadszínteret (79. o.), az ottani portyázóharcokba való bevetését egy százfős kötelék élén (63., ill. 103. o.), továbbá a téli szállásra vonulás idején Hannoverben végrehajtott karácsonyi rajtaütésben való részvételét (90. o.).⁴⁶

Ekkor következhetett az el, hogy a fegyverszünetet kihasználva Maillebois kíséretében Németalföldre távozott, ahogyan erre az „Anhang” bevezetőjében utal. Miután pedig a „Le partisan” kéziratával elkészült, azt — ismét az „Anhang” szavaival — „egy bizonyos Le Roi nevezetű úrra bízta”, aki a kiadásról gondoskodott. Vajon nem az e nevet viselő Grandmaison húzódik meg a háttérben?

Németalföldről Jeney nem tért vissza francia szolgálatba. Máig tisztázatlan indítékok alapján onnan is továbbállt. 1758. szeptember 1-vel a porosz király hadseregében lett mérnök-kapitány.⁴⁷ Ki kell emelnünk, hogy II. Frigyes mérnökkarában ekkoriban mindössze 5 mérnök-főstrázsamester, 21 mérnök-kapitány és 20 mérnök-hadnagy szolgált.⁴⁸

Az elméleti mű papírra vetése mellett is a kisháborúban aktívan részt venni szándékozó Jeney, beosztását elfoglalva, azonnal felterjesztést juttatott el a porosz uralkodónak, Erdély fellátására. Ebben „gróf Kemény erdélyi kormányzó becsúgyára és függetlenségi törekvéseire” való hivatkozással a következőt indítványozta: „Meg kellene nyerni a Portát, hogy állítson ki egy 20 000 fős segélyhadat, hogy gróf Keményt ismét beiktassa a fejedelemségben. Amint megjelenne ez a segélyhad a határokon, kétségtelenül azonnal felkelne az egész nép, és néhány napon belül 50 000 fő gyülekezne. (...) A királynak csupán 4000 főnyi reguláris csapatot kellene odaküldenie, hogy felkelést szítson.”⁴⁹ Tudnunk kell, hogy a három sziléziai háború idején II. Frigyes vissza-visszatért arra a gondolatra, hogy a Habsburg-birodalom mielőbbi legyűrése érdekében szövetségre lépjen a szultánnal, akivel kapcsolatosan azt remélte, hogy egykori magyarországi birtokai visszaszerzésére ösztökélheti, míg a török hadrakelés siettetésére maga is foglalkozott egy magyarországi felkelés kirobbantásának tervével, ennek elősegítésére pedig elegendőnek talált egy, porosz szolgálatban állt magyarokkal végrehajtandó diverziót.⁵⁰ Ezúttal Jeney tervezetéről 1759. január 25-i válaszlevelében úgy nyilatkozott, hogy „a tervezet egész jó és jól kifundált”, majd ezért kifejezte köszönetét, ám arra utalt, hogy „mégsem kíván egy ilyen távoli vállalkozásba kezdeni, mivel a dolgot előbb elő kellene készíteni.”⁵¹

Jeney kapitányt a továbbiakban sem elégitették ki a kapott mérnökkari feladatok. 1760-ban így megvált addigi beosztásából, és egy önálló szabadkötelékét állított fel, „kelet-frizföldi önkéntesek” (*Volontaires d'Ostfriesse*) elnevezéssel. Az 1760. december 23-i mustra szerint ebben két könnyűyalogos- és egy huszárszázad szolgált.⁵² Az „Anhang” egyik részlete megerősíti, hogy az 1763-as békekötésig e kötelék élén részt vett a harccselekményekben. (40. o.) A békekötés utáni katonai szolgálatáról mindeddig semmit sem tudunk. Bevezetőben említett 1765-ös beadványa azt sugallja, hogy még akkor is Frizföldön tartózkodott.

1769-ben azután főstrázsamesterként (örnagyként) a poroszoktól átlépett a

46 Vö.: *Mémoire du comte de Maillebois au sujet de la bataille de Has'embek*. Amsterdam, 1758.

47 *Kienast*, 279. o.

48 *Duffy, Christopher*: *Friedrich der Grosse und seine Armee*. Stuttgart, 1978. 184. o.

49 *Politische Correspondenz Friedrichs des Grossen*. Berlin, 1879—1894. XVIII. k. 253. o.

50 Vö.: Uo. IV. k. 143., 149., 213. o., V. k. 256., 265., 306., 319., 330., 349. o., VI. k. 307., 523., 531., 534., 538., 557. o., VII. k. 230. o., VIII. k. 12., 148. o., IX. k. 134., 234., 288. o., XII. k. 399., 438. o., XV. k. 171. o., XVI. k. 196. o., XIX. k. 124., 218., 334. o.

51 Uo. XVIII. k. 45. o.

52 *Der Siebenjährige Krieg 1756—1763*. Kiad.: *Der grosse Generalstab*. Berlin, 1901. I. k. 2. r. 39. o. Vö.: *Kienast*, 279. o.

*Habsburg-birodalom hadseregébe.*⁵³ Abban az esztendőben a folyó orosz—török háborúra és az oroszellenes lengyel felkelésre tekintettel a bécsi kormányzat a háború kiszélesedésétől és esetleges török betöréstől tartott. Így elrendelte Erdély Moldvával és Havasalfölddel határos területeinek katonai felvételét, 1 : 28 800 arányú szelvényezését és e terület ehhez csatlakozó leírását. A katonai felmérést hamarosan kiterjesztették egész Erdélyre, majd a birodalom más területeire is.⁵⁴ Ebben a munkálatban jelentős erővel gazdagodhattak Jeney Lajos Mihály őrnagy személyében, aki maga is erdélyi születésű volt, ugyanakkor pedig mérnök-geográfusként és portyázó tisztként gazdag tapasztalatokkal rendelkezett és a geográfia iránti mély érdeklődését már korábban több ízben, így a „*Le partisan*”-ban is, határozottan tanúsította. Azt azonban nem tudni, úgy hívták-e haza, vagy maga kapott hírt, és ez alapján kerekedett fel.

1769—1773 között Jeney valóban Erdélyben az *I. katonai felmérésben tevékenykedett*, kezdetben porosz rangját megtartva, Fabris ezredes mellé beosztva, majd a munkálatok vezetésével megbízva. 1773—1775 között II. József egyenes utasítására a moldvai és havasalföldi határvidék felmérését és térképre ültetését irányította. Közben 1774-ben az uralkodó alezredessé léptette elő. 1775—1782 között a déli katonai határőrvidék és a horvát-szlavón területek felvételét irányította.⁵⁵ Újabb kimagasló térképész teljesítménye méltó elismeréseként 1783-ban ezredessé nevezték ki a szállásmester-törzsben.⁵⁶ 1784-től az akkori Belső-Ausztria, vagyis Stájerföld, Krajna, Karintia és Isztria felmérését irányította. 1787-ben Tirol felmérésével bízták meg, e munkálatok elvégzésére azonban már nem került sor.⁵⁷

Az I. katonai felmérésben jelentős szerepet játszott *Jeney neve jól ismert a térképészeti irodalomban*. A térképész szakemberek kiemelik munkásságával kapcsolatosan, hogy az általa készített térképek „kiváló kartográfiai alkotások”⁵⁸, továbbá hogy „Jeney nemcsak az egykorú jelentések, hanem a térképek bizonyossága szerint is az egész felvétel legtehetségesebb vezetőjének bizonyult” és így „megérdemli, hogy nevét a legkiválóbb magyar geodéták közé jegyezzék fel”⁵⁹

Miután a nagy felmérési megbízatásokkal végzett, Jeney bizonyára Bécsbe igyekezett, hogy ott jelentkezzen további szolgálattételre. Akkor találkozhatott ifjúkori hadelméleti művével, annak két évvel korábbi bécsi kiadásában. A mű újraolvasása akkor az „*Anhang*” megírására ösztönözte. Az a tény, hogy művét az udvari kiadó bocsátotta a Habsburg-birodalom olvasóközönsége elé, már akkori nagy hazai tekintélyére utal. A kiadói-fordítói előszó hangsúlyozza, hogy „mivel a németek maguk a háborúnak ezt a részét oly kevéssé érintik, nem igényel mentegetőzést, ha azt ismertetjük meg velük, amit erről idegen nyelven írtak”. (8/a o.) A szerző személyét ez a megfogalmazás is gondosan megkerüli. Amikor együtt említi *De la Croix*, *Grandmaison* és *Jeney* művét (2/b o.), nem indokolja, miért éppen ezt adja ki német fordításban. Bizonyára a szerző akkor már közismert Habsburg-birodalombéli tevékenysége is meghúzódhatott emögött.

Jeney Lajos Mihály életútjának utolsó szakasza már különösebb eseménnyel nem szolgál az utókornak. *Az uralkodó 1789. szeptember 13-án kinevezte vezér-*

53 A bécsi Kriegsarchiv Z 1—30.969/1983. sz. tájékoztatója.

54 *Borbély Andor—Nagy Júlia*: Magyarország I. katonai felvétele II. József korában. Budapest, 1932. 21. o.

55 Uo. 21—28. o. Vö: *Fehrenheil-Gruppenberg László*: Régi magyar földmérők. Térképészeti Közlöny 1937/3—4 232. o.; *Fodor Ferenc*: A magyar térképírás. Budapest, 1952. I. k. 105. o.

56 A bécsi Kriegsarchiv Z 1—30.969/1983. sz. tájékoztatója.

57 *Borbély—Nagy*, 18., ill. 28. o.

58 Uo. 22. o.

59 *Fehrenheil-Gruppenberg*, 232. o.

őrnaggyá, és egyúttal Ó-Gradiska erődítményparancsnoki beosztásába helyezte.⁶⁰ A Bécsben kiadott *Österreichischer Militär-almanach* 1790-től 1796-ig minden esztendőben lakonikus rövidséggel, még keresztnévét sem említve, csak ezt az egyényt adja tudtul. Az 1797-es kötet azután a következőt közli: „Nemes Jeney vezérőrnagy és Ó-Gradiska erődítményparancsnoka 1797-ben elhunyt Pécssett.” (276. o.) A bécsi Kriegsarchiv nyilvántartása szerint halála 1797. február 26-án következett be.⁶¹

Ezzel véget ért egy jellegzetesen XVIII. századi, ma is érdekfeszítően fordulatot magyar katonaelet. Napjaink térképtörténetének alapműve igényként fogalmazza meg: „Jeney életrajzának és munkásságának részletes felderítése a magyar térképírás történetének egyik legérdekesebb feladata volna.”⁶² Ehhez az igényhez magunk is csatlakozunk. Úgy véljük, III. Károly második török háborújának ifjú huszára, az osztrák örökösödési háborúban a Baranyay-huszárezred altisztje, majd tisztje, a franciaországi Bercsényi-huszárezred hadnagya, majd az alsó-rajnai francia hadsereg mérnök-geográfusa, a hétéves háború elején az egyik francia vezénylő tábornok segédtisztje, a porosz király mérnök-kapitánya, majd önálló szabadcsapatvezére, később őrnagya, a Habsburg-birodalom I. katonai felmérését irányító törzstiszt, végül tábornokként erődítményparancsnok, aki kétségtelenül egy és ugyanazon történelmi személyiség, és az eddig tudottakon kívül minden kétséget kizáróan egy máig ható korai hadelméleti mű szerzője, egyúttal a francia „partisan” szó egyetemesen ismertté válásának első számú úttörője, valóban megérdemli, hogy életét és munkásságát megismerje a késői utókor.

Jelen közleményünkben csak arra vállalkozhattunk, hogy közlétegyük: az 1759-ben Hágában megjelent „*Le partisan*”, azaz A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának művészete korunk eszméje szerint című mű szerzője számunkra minden kétséget kizáróan a magyar Jeney Lajos Mihály, aki azonos a fent felsorolt beosztásokban ténykedő személyiséggel. E kérdésben az a döntő, hogy a XVIII. század óta jól ismert kisháborús munka és a XVIII. század óta ugyancsak jól ismert katonai felmérésirányító kutatásainak eredményeként egymásra talált.

A hadtörténetírás ezáltal újabb, a továbbkutatást ösztönző felismerésekkel gazdagodott. Még ennél is fontosabb azonban, hogy a magyarság szellemi kincs-tárába bekerülhet egy újabb hungarica. Külön emeli ennek jelentőségét, hogy egy rendkívül ritkán művelt tudományterületen megszületett, korszakhatárt jelentő elméleti mű szerzőjéről deríthettük ki, hogy magyar. A magyar tudományban a Zrínyi Miklós (1620—1664) munkássága utáni újkori hadelméleti tevékenység kezdetét ezáltal immár az eddig ismertnél három generációval korábban helyezhetjük. Rálettünk arra a láncszemre, amely mindeddig hiányzott a XVII. és XIX. századi magyar hadtudományi írásokat elválasztó korszakból. (Bár itt azt is meg kell jegyeznünk, Zrínyi Miklós hadtudományt, hadművészetet érintő, vagy tárgyaló írásai közül 1853 előtt csak *Az török áfium ellen való orvosság* című politikai röpirata jelent meg nyomtatásban.) Úgy véljük, immár nem érvényes Markó Árpád megállapítása: „Zrínyi Miklóson kívül nem élt a XVII., de a XVIII. században sem olyan hadi műveltséggel rendelkező magyar katonánk, aki a hadtudomány, hadművészet elméleti kérdéseivel behatóan foglalkozott volna, s ilyen tárgyú magyar könyvek sem jelentek meg.”⁶³

60 A bécsi Kriegsarchiv Z 1—30.969/1983. sz. tájékoztatója.

61 Uo.

62 Fodor, I. k. 107. o.

63 Markó Árpád: Egy elfelejtett író-katona. (Jakkó László huszárkapitány 1781—1823.) Budapest, 1960. 12. o.

Amikor ezt a rendkívül örvendetes új tudományos eredményt megosztjuk a hazai szakmai közvéleménnyel, egyúttal sietünk hangsúlyozni, hogy Jeney Lajos Mihályra vonatkozó kutatásainkat magunk sem tekintjük lezártnak. Ennek folytatásával párhuzamosan egyúttal mindent megteszünk annak érdekében, hogy a „*Le partisan*”-t, ezt a — véleményünk szerint — a mai olvasónak is szellemi élményt nyújtó művet, mielőbb közreadhassuk magyar nyelven.